Masarykova univerzita

Ekonomicko – správní fakulta

Studijní obor: Veřejná ekonomika

INSTITUCE PŮSOBÍCÍ V ODVĚTVÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ – CHARAKTERISTIKA, INTERAKCE, EFEKTIVNOST

An institucion in social security sector – characteristics, interaction, effectiveness

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
Ing. Mirka WILDMANNOVÁ Ph.D.

Autor:
Helena PAVLŮ

Brno, květen 2006

Masarykova univerzita v Brně
Ekonomicko-správní fakulta

Katedra veřejné ekonomie

Akademický rok 2005/2006

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Pro: P A V L Ů Helena

Obor: Veřejná ekonomika

Název tématu: INSTITUCE PŮSOBÍCÍ V ODVĚTVÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ – CHARAKTERISTIKA, INTERAKCE, EFEKTIVNOST

An institution in social security sector – characteristics, interaction, effectiveness

Zásady pro vypracování

Problémová oblast:
Sociální politika, oblast sociálního zabezpečení, instituce zabezpečující organizační, komunikační a finanční jištění

Cíl práce:
Analyzovat současné propojení (organizační, finanční , personální) systému sociálního zabezpečení a zhodnotit pozitiva a negativa těchto vztahů a doporučit řešení.

Postup práce a použité metody:
1. Popis orgánů sociálního zabezpečení, jejich funkce a vzájemné vztahy
2. Rozbor pilířů sociálního zabezpečení a návaznost na zabezpečující orgány
3. Efektivnost orgánů sociálního zabezpečení podle vybraných kritérií
4. Vlastní stanoviska a doporučení

Rozsah grafických prací: cca 10 tabulek a grafů

Rozsah práce bez příloh: 35 – 40 stran

Seznam odborné literatury:

KREBS, V. a kol.: *Sociální politika,* 3. vydání, Praha: ASPI, 2005. 506 s. ISBN 80-7357-050-5.
TOMEŠ, I. a kol.. *Sociální správa, 1.* vydání. Praha: Portál , 2002. 304 s. ISBN 80-7178-560-1.

Příslušné legislativní předpisy

Informace z www stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení, Okresní správy sociálního zabezpečení, Úřadu práce, ČSÚ

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Mirka Wildmannová Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **25. 11. 2005**

Datum odevzdání bakalářské práce: **26. 5. 2006**

....
vedoucí katedry **děkan**

V Brně dne 25. 11. 2005

Jméno a příjmení autora: **Helena Pavlů**

Název bakalářské práce: **Instituce působící v odvětví sociálního zabezpečení – charakteristika, interakce, efektivnost**

Název v angličtině: **An institution in social security sector – characteristics, interaction, effectiveness**

Katedra: **Veřejná ekonomie**

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Mirka Wildmannová Ph.D.**

Rok obhajoby: **2006**

Anotace v češtině

Cílem této práce je analyzovat současné propojení systému sociálního zabezpečení, zhodnotit pozitiva a negativa a doporučit řešení. Práce popisuje orgány sociálního zabezpečení, jejich funkce a vzájemné vztahy a rozebírá pilíře sociálního zabezpečení v návaznosti na zabezpečující orgány. Dále je zaměřena na efektivnost orgánů sociálního zabezpečení podle organizačních, finančních a personálních kritérií. V závěru nechybí vlastní stanoviska a doporučení.

Anotace v angličtině

The aim of this work is analyze concurrently connection system social security, valorize positive and negative and recommend solution. Work describes authorities social security, their function and interrelationship and stripping pillars social security in concurrence on securing authorities. Further is sight on effectiveness organ social securiry according to organizational, financial and personal criteria. Lastly is not absent incident to position and recommendation.

Klíčová slova v češtině:

sociální politika, sociální zabezpečení, dávky státní sociální podpory, sociální instituce, efektivnost

Klíčová slova v angličtině:

social policy, social security, welfare payments, social settlement, effectiveness

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Ing. Mirky Wildmannové Ph.D. a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

V Brně dne 26. 5. 2006

vlastnoruční podpis autora

Děkuji vedoucí bakalářské práce Ing. Mirce Wildmannové, Ph. D. za užitečnou odbornou pomoc, rady a připomínky, které mi poskytla během zpracování bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD 7

1 INSTITUCE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ **9**

1.1 Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky 9

1.2 Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany a Ministerstvo spravedlnosti 10

1.3 Česká správa sociálního zabezpečení 11

1.4 Krajské správy sociálního zabezpečení 12

1.5 Pražská správa sociálního zabezpečení 13

1.6 Městská správa sociálního zabezpečení Brno 14

1.7 Okresní správy sociálního zabezpečení 14

2 PILÍŘE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ **16**

2.1 Sociální pojištění 16

2.1.1 Důchodové pojištění a penzijním připojištění 16

2.1.2 Nemocenské pojištění 19

2.2 Státní sociální podpora 23

2.3 Sociální pomoc 27

3 FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ **29**

3.1 Determinanty soustavy sociálního zabezpečení 29

3.2 Příjmy a výdaje institucí sociálního zabezpečení 30

3.2.1 Financování jednotlivých pilířů sociálního zabezpečení 31

4 EFEKTIVNOST **35**

4.1 Faktory efektivnosti 35

4.1.1 Vnější faktory efektivnosti 36

4.2.1 Vnitřní faktory efektivnosti 39

4. 2 Cíle a účinky systémů sociálního zabezpečení 42

4.2.1 Interní efektivita 43

4. 2. 2 Účinnost systémů sociálního zabezpečení 44

ZÁVĚR **45**

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY **47**

SEZNAM PŘÍLOH **49**

ÚVOD

Počátky našeho sociálního zabezpečení spadají do druhé poloviny 19. století, kdy naše země byly součástí Rakousko – Uherské monarchie. Postupně vzniká sociální pojištění pro jednotlivé skupiny obyvatel a vytváří se několik soustav nemocenského a důchodového zabezpečení.

Po roce 1918 bylo sociální zabezpečení značně roztříštěné. Zahrnovalo pouze část ekonomicky aktivního obyvatelstva a zabezpečovalo jen jednu pětinu obyvatelstva. Sociálním problémům rodinám s dětmi byla věnována malá pozornost, podpora se poskytovala jen preferovaným skupinám. Sociální péče o staré a invalidní byla založena převážně na dobročinnosti.

Do roku 1935 se soustava československého sociálního zabezpečení rozvětvila natolik, že v sobě obsahovala pojištění nemocenské, invalidní, starobní a úrazové. Pomoc nezaměstnaným měla v podstatě charitativní povahu, např. prostřednictvím poukázek na stravu.

V prvních poválečných letech nahradil systémy z konce XIX. a začátku XX. století Zákon o národním pojištění (č. 99/1948 Sb.).

V padesátých letech došlo k oddělení důchodového pojištění a nemocenského pojištění, došlo k zestátnění zdravotní péče, snížila se hranice pro odchod do důchodu, bylo zavedeno financování přímo ze státního rozpočtu. Příspěvek na pojistné byl zahrnut do daně ze mzdy.

V šedesátých letech byla do důchodové konstrukce zavedena řada omezení, která silně oslabila principy zásluhovosti. Nejvýznamnější bylo zavedení progresivní daně z důchodu. U starobního důchodu došlo k úpravě věkové hranice u žen diferencovaně podle počtu dětí.

V sedmdesátých letech bylo zrušeno zdanění důchodů a zvýšila se maximální hranice důchodů, čímž došlo k prohloubení zásluhového hlediska. Sedmdesátá byla také ve znamení zvýšení podpory rodin s dětmi a mladých manželství.

V osmdesátých letech pokračovala politika státu orientovaná na pomoc rodinám s mladým manželstvím. V tomto období byly přídavky na děti a výchovné k důchodům považovány za naprosto nejvýznamnější pomoc společnosti rodinám s dětmi.

Soustava sociálního zabezpečení nevyhovovala dosavadnímu vývoji. Systém byl statický s řadou omezení vyjádřených pevnými částkami, čímž docházelo k zaostávání vývoje průměrné výše důchodů i vytváření rozdílů mezi důchody přiznanými v různých obdobích, nedával prostor ani možnost se vlastním přičiněním zajistit pro případ sociální události, obsahoval málo podnětů k individuálnímu úsilí a produkoval tak chudobu, nespravedlnost, demotivaci apod.

Nový systém sociálního zabezpečení formuloval základní cíl reformy jako obnovení vazby mezi výkonností ekonomiky a úrovní sociálního zabezpečení při zásadní změně vztahu mezi občanem a státem, takže např. všem osobám mělo být státem zaručeno poskytování základních dávek při splnění zákonem stanovených podmínek, systém měl komplexně krýt všechny sociální situace, které mohly být očekávány, výše jednotlivých dávek a služeb měla být přiměřená sociálním potřebám a individuálnímu přičinění jednotlivých osob, měla být poskytována záruka právního nároku na dávky při vzniku sociální události, měla být možnost spoluúčasti občanů.

Za dominantní opatření sociální reformy byly stanoveny aktivní politika zaměstnanosti, liberalizace a pluralizace systému sociálního zabezpečení, vytvoření záchranné sociální sítě, rodinná politika.[1]

Situaci na poli současného systému sociálního zabezpečení se snaží zmapovat tato bakalářská práce popisem institucí působících na poli sociálního zabezpečení a jimi zabezpečovanými pilíři v podobě sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci.

Cílem práce je analyzovat současné organizační, finanční a personální propojení systému sociálního zabezpečení prostřednictvím faktorů efektivnosti tak, aby byly zajištěny důstojné životní podmínky všem občanům a spolu s nimi rovné šance překonávající sociální původ lidí.

Závěr práce se snaží zhodnotit pozitiva a negativa těchto vztahů a pokouší se doporučit řešení vedoucí k zeefektivnění celého systému.

V práci jsem použila metodu analýzy odborné literatury, příslušné legislativy, vyhledávání internetových zdrojů a syntézy takto získaných poznatků.

---

[1] Historie citována z WILDMANNOVÁ, M., Ekonomika sociálního zabezpečení a služeb, s. 29 - 34

1 INSTITUCE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Odvětví sociálního zabezpečení vyžaduje stejně jako řada dalších odvětví své institucionální uspořádání jak z hlediska pravomocí, tak i z hlediska působnosti. Toto uspořádání zobrazuje příloha č.1 a věnuje se mu dále také následující text.

1.1 Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále také „MPSV“)[2] vzniklo v červnu roku 1968 a na nový resort přešli pracovníci ze Státní plánovací komise, Státní mzdové komise, Populační komise a SÚSZ (dnešní ČSSZ). Ministerstvo sídlilo v budově dnešního Ministerstva zdravotnictví. V lednu roku 1969 vzniká federální Ministerstvo práce a sociálních věcí, které zaniká v prosinci 1992 (konec federace). V dubnu 1988 je MPSV ČR zrušeno a jeho pracovníci přecházejí na Ministerstvo financí a Ministerstvo zdravotnictví. V červenci 1990 vzniká nové Ministerstvo práce a sociálních věcí, které existuje dosud. V lednu 1991 se MPSV stěhuje do budovy bývalého Ministerstva stavebnictví (Na Poříčním právu 1, Praha 2), která je součástí architektonického komplexu ministerských budov pod Emauzy vystavěných v letech 1924 - 1929. Celý komplex je památkově chráněn a zapsán v UNESCO a Pražské památkové rezervaci.

Na postech ministrů se postupně od prosince 1989 vystřídali Prof. MUDr. Pavel Klener, CSc., Ing. Milan Horálek, CSc., Ing. Jindřich Vodička, PhDr. Stanislav Volák, PhDr. Vladimír Špidla a Ing. Zdeněk Škromach (15. 7. 2002 – dosud).

MPSV je podle zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČSR, ve znění pozdějších předpisů, ústředním orgánem státní správy pro pracovněprávní vztahy, bezpečnost práce, zaměstnanost a rekvalifikaci, kolektivní vyjednávání, mzdy a jiné odměny za práci, důchodové zabezpečení, nemocenské pojištění, nemocenské zabezpečení, sociální péči, péči o pracovní podmínky žen a mladistvých, právní ochranu mateřství, péči o rodinu a děti, péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, a pro další otázky mzdové a sociální politiky.

Činnost ministerstva řídí, kontroluje a sjednocuje vláda České republiky.

[2] Z historie Ministerstva práce a sociálních věcí, http://www.mpsv.cz/cs/1344 (poslední aktualizace 4. 8. 2005)

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, popisuje MPSV jako subjekt, který řídí a kontroluje výkon státní správy v sociálním zabezpečení, řídí Českou správu sociálního zabezpečení a zajišťuje úkoly vyplývající z mezinárodních smluv v sociálním zabezpečení a související s dalším rozvojem sociálního zabezpečení. MPSV. Dále posuzuje zdravotní stav a pracovní schopnost občanů pro účely přezkumného řízení soudního ve věcech důchodového pojištění a pro účely odvolacího řízení správního. Ministr práce a sociálních věcí může odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení, a může pověřit správy sociálního zabezpečení, aby odstraňovaly tvrdosti v jednotlivých případech.

1.2 Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti

Ministerstvo obrany v oboru své působnosti řídí, kontroluje a svými orgány provádí důchodové pojištění vojáků z povolání.

Ministerstvo vnitra provádí sociální zabezpečení příslušníků Policie České republiky, příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky a příslušníků ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb.

Ministerstvo spravedlnosti má ve své kompetenci sociální zabezpečení příslušníků Vězeňské služby České republiky.

Orgány Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti dále rozhodují v oboru své působnosti o dávkách důchodového pojištění vojáků z povolání, příslušníků Policie České republiky a příslušníků Vězeňské služby České republiky a provádějí jejich výplatu za podmínek uvedených v zákoně.[3]

Ministři obrany, vnitra a spravedlnosti mohou v oboru své působnosti odstraňovat tvrdosti, které by se vyskytly při provádění sociálního zabezpečení příslušníků ozbrojených sil, a v dohodě s ministrem práce a sociálních věcí mají možnost zřídit v oborech své působnosti posudkové komise sociálního zabezpečení k posuzování zdravotního stavu v případech, kdy toto posouzení vyžaduje zvláštní odborné znalosti.

[3] Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečen, ve znění pozdějších předpisů

1.3 Česká správa sociálního zabezpečení

Česká správa sociálního zabezpečení (dále také „ČSSZ“)[4] je samostatnou rozpočtovou organizací podřízenou Ministerstvu práce a sociálních věcí, v právních vztazích vystupuje jako organizační složka státu, není tedy samostatnou právnickou osobou. Tím však není dotčena její působnost a její jednání je jednáním státu.

ČSSZ fakticky vznikla sloučením Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění a Správy nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev, a to k 1. září 1990 zákonem č. 210/1990 Sb., o změnách působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

Česká správa sociálního zabezpečení jako orgán státní správy vykonává působnost v oblasti sociálního zabezpečení (důchodového pojištění a nemocenského pojištění) a lékařské posudkové služby. Kompetence ČSSZ jsou upraveny zákonem ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, podle nichž ČSSZ rozhoduje o dávkách důchodového pojištění, plní úkoly vyplývající z mezinárodních smluv o sociálním zabezpečení, vybírá pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, kontroluje plnění povinností subjektů sociálního zabezpečení, posuzuje zdravotní stav a pracovní schopnost občanů pro účely sociálního zabezpečení, vede evidenci práce neschopných občanů a v určených případech provádí nemocenské pojištění.

ČSSZ při zajišťování svých úkolů spolupracuje zejména s:

1. orgány sociálního zabezpečení Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti při vzájemném předávání podkladových materiálů a výplat některých důchodů,
2. Ministerstvem zdravotnictví (ve věcech lékařské posudkové služby), Všeobecnou zdravotní pojišťovnou (ve věcech lékařské posudkové služby, údaje o zániku nároku na některé druhy důchodů) a dalšími zdravotními pojišťovnami,
3. Ministerstvem financí ve věcech rozpočtových prostředků, zřizování nových účtů,
4. peněžními ústavy (výplata důchodů na účty), především s Českou národní bankou, která vede účty ústředí ČSSZ a detašovaných pracovišť ČSSZ,

[4] Základní informace o České správě sociálního zabezpečení, http://www.cssz.cz/zakladni_informace.asp

5. státním podnikem Česká pošta, který zajišťuje většinu hotovostních výplat důchodů,
6. zdravotnickými zařízeními při posuzování zdravotního stavu a zajišťování výplat důchodů do těchto zařízení,
7. ústavy sociální péče při zajišťování výplat důchodů do těchto zařízení,
8. fyzickými a právnickými osobami při plnění úkolů v oblasti sociálního zabezpečení a lékařské posudkové služby.

V rámci legislativního procesu a přípravy koncepce sociálního zabezpečení spolupracuje ČSSZ se členy příslušných výborů Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR. Při mezirezortních připomínkových řízeních ČSSZ spolupracuje i s dalšími ústředními orgány státní správy ČR.

České správě sociálního zabezpečení jsou přímo podřízeny krajské správy sociálního zabezpečení, Pražská správa sociálního zabezpečení, Městská správa sociálního zabezpečení Brno a okresní správy sociálního zabezpečení.

1.4 Krajské správy sociálního zabezpečení

Krajské správy sociálního zabezpečení (dále také „KSSZ“)[5] se podílí na tvorbě celostátní koncepce v oblasti důchodového pojištění, nemocenského pojištění a pojistného a rovněž na tvorbě koncepce provádění, resp. výkonu správy důchodového pojištění, nemocenského pojištění a pojistného. Rozhodují o promíjení penále podle zákona o pojistném. Zajišťují informační servis pro klienty.

V rámci své působnosti zastupují ČSSZ v jednání před příslušnými soudy a podávají návrhy v probíhajícím soudním řízení ve věcech nemocenského pojištění a pojistného, důchodového pojištění, náhrady škody způsobené státu organizací nebo malou organizací nesprávným postupem při provádění nemocenského pojištění, prohlášení konkurzu u příslušných krajských soudů na základě předchozího souhlasu ústředního ředitele ČSSZ, přihlášení oprávněných pohledávek ČSSZ do konkursního a vyrovnacího řízení, jestliže byl konkurz prohlášen na základě návrhu jiného věřitele, pohledávek přihlášených do konkurzního řízení a vyrovnacího řízení, vymáhaných pohledávek, připojení k trestnímu řízení, podávání návrhů na zrušení a likvidaci obchodních společností a v jednání ve věcech obchodně právních, občansko právních a pracovněprávních.

[5] Krajské správy sociálního zabezpečení, http://www.cssz.cz/struktura/kssz_cssz.asp

Působnost krajské správy sociálního zabezpečení vykonává Okresní správa sociálního zabezpečení (dále také „OSSZ“) Praha - východ pro Středočeský kraj, OSSZ České Budějovice pro Jihočeský kraj, OSSZ Plzeň – jih pro Plzeňský kraj, OSSZ Karlovy Vary pro Karlovarský kraj, OSSZ Ústí nad Labem pro Ústecký kraj, OSSZ Liberec pro Liberecký kraj, OSSZ Hradec Králové pro Královéhradecký kraj, OSSZ Pardubice pro Pardubický kraj, OSSZ Jihlava pro kraj Vysočina, OSSZ Brno - venkov pro Jihomoravský kraj, OSSZ Olomouc pro Olomoucký kraj, OSSZ Ostrava pro Moravskoslezský kraj a OSSZ Zlín pro Zlínský kraj.

Místní působnost KSSZ je vymezena podle územních obvodů OSSZ, včetně územních obvodů OSSZ, které tvoří součást KSSZ a jejich přesné vymezení obsahuje příloha č. 2.

1.5 Pražská správa sociálního zabezpečení

Pražská správa sociálního zabezpečení (dále také „PSSZ“)[6] je územní organizační jednotka ČSSZ s působností na území hlavního města Prahy. Ředitel PSSZ je přímo podřízen ústřednímu řediteli ČSSZ, který ho jmenuje a odvolává. PSSZ svojí činnost vykonává na území hl. města Prahy prostřednictvím centrálního pracoviště Pražské správy sociálního zabezpečení a dvanácti územních pracovišť.

PSSZ se podílí stejně jako OSSZ na tvorbě celostátní koncepce v oblasti důchodového pojištění, nemocenského pojištění a pojistného a rovněž na tvorbě koncepce provádění, resp. výkonu správy důchodového pojištění, nemocenského pojištění a pojistného. Rozhoduje o promíjení penále podle zákona o pojistném.

PSSZ zastupuje ČSSZ v jednání před příslušnými soudy a podává návrhy v probíhajícím soudním řízení ve věcech nemocenského pojištění a pojistného, náhrady škody způsobené státu organizací nebo malou organizací nesprávným postupem při provádění nemocenského pojištění, prohlášení konkurzu u příslušného městského nebo krajského soudu na základě předchozího souhlasu ústředního ředitele ČSSZ, přihlášení oprávněných pohledávek PSSZ do konkurzního a vyrovnacího řízení, jestliže byl konkurz prohlášen na základě návrhu jiného věřitele, pohledávek přihlášených do konkurzního řízení, vymáhaných pohledávek, podává podněty k zahájení trestního řízení a připojuje se k zahájeným trestním řízením a v jednání ve věcech trestně právních, obchodně právních, občansko právních a pracovně právních.

[6] Pražská správa sociálního zabezpečení, http://www.cssz.cz/struktura/pssz.asp

1.6 Městská správa sociálního zabezpečení Brno

Městská správa sociálního zabezpečení Brno (dále také „MSSZ Brno“) je územní organizační jednotka ČSSZ na území města Brna. Ředitel MSSZ Brno je přímo podřízen ústřednímu řediteli ČSSZ, který ho jmenuje a odvolává. MSSZ Brno svoji činnost vykonává na území města Brna prostřednictvím centrálního pracoviště Brno I a ÚP MSSZ Brno.

MSSZ Brno v rámci své působnosti zastupuje ČSSZ v jednání před příslušnými soudy a podává návrhy soudu ve věcech nemocenského pojištění a pojistného, náhrady škody způsobené státu organizací nebo malou organizací nesprávným postupem při provádění nemocenského pojištění, prohlášení konkurzu u příslušného městského nebo krajského soudu na základě předchozího souhlasu ústředního ředitele ČSSZ, přihlášení oprávněných pohledávek MSSZ Brno do konkurzního a vyrovnacího řízení, jestliže byl konkurz prohlášen na základě návrhu jiného věřitele, pohledávek přihlášených do konkurzního řízení, ve věcech vymáhaných pohledávek, připojení k trestnímu řízení, v jednání ve věcech trestně právních, obchodně právních, občansko právních a pracovně právních.

1.7 Okresní správy sociálního zabezpečení

OSSZ[7] jsou územní organizační jednotky ČSSZ, které se podílejí ve vymezených oblastech na realizaci sociálního pojištění v okruhu své působnosti. OSSZ jsou podřízeny KSSZ. Ředitele OSSZ jmenuje a odvolává ústřední ředitel ČSSZ na návrh ředitele KSSZ. OSSZ zajišťují informační servis pro klienty.

Úkoly OSSZ jsou vymezeny následují organizační strukturou:

Odbor sociálního pojištění v rámci územní působnosti příslušné OSSZ koordinuje a usměrňuje provádění sociálního pojištění. Rozhoduje zejména v dávkových a jiných než dávkových věcech nemocenského pojištění, připravuje podklady pro výplatu dávek nemocenského pojištění, zpracovává činnosti spojené se vznikem, trváním a ukončením pojistného poměru jednotlivých subjektů nemocenského pojištění, rozhoduje o nároku na dávky nemocenského pojištění s mezinárodním prvkem, vykonává činnosti v oblasti

[7] Okresní správy sociálního zabezpečení, http://www.cssz.cz/struktura/ossz.asp

evidence práce neschopných, na základě posudků lékařů LPS vydává příslušná rozhodnutí. Odbor dále vykonává činnosti v oblasti pojistného a nemocenského pojištění OSVČ.

Odbor výběru pojistného v rámci územní působnosti příslušné OSSZ koordinuje a usměrňuje provádění sociálního pojištění. Sleduje zejména dodržování platební povinnosti povinných subjektů v sociálním zabezpečení a vystavuje výkazy nedoplatků organizacím a malým organizacím, připravuje podklady pro rozhodnutí o povolení splátek pojistného a penále, provádí jejich účtování a sledování správnosti úhrad, účtuje předpisy a platby všech vykonatelných titulů, provádí měsíční a roční účetní závěrku příjmového účtu pojistného a dávkového výdajového účtu, zabezpečuje vrácení přeplatků na pojistném jednotlivých plátců, zajišťuje výplatu dávek nemocenského pojištění a zabezpečuje vrácení přeplatku na dávce nemocenského pojištění.

Odbor kontroly v rámci územní působnosti příslušné OSSZ koordinuje a usměrňuje provádění sociálního pojištění. Odbor zejména kontroluje vznik a zánik pojistného poměru, plnění úkolů malé organizace a organizace v provádění nemocenského pojištění, vedení příslušných evidencí a dokumentace z oblasti sociálního pojištění a plnění povinností subjekty sociálního pojištění uložených příslušnými právními předpisy.

2 PILÍŘE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

V České republice byla na základě sociální reformy na počátku 90. let vytvořena soustava relativně samostatných a na sebe navazujících systémů – systému sociálního pojištění, sytému státní sociální podpory a systému sociální pomoci.

2.1 Sociální pojištění

Systém sociálního pojištění řeší ty sociální situace, na které se lidé mohou předem připravit odložením části svých finančních prostředků na pokrytí své budoucí sociální situace, a to prostřednictvím:

- důchodového pojištění a penzijního připojištění,
- nemocenského pojištění.

2.1.1 Důchodové pojištění a penzijní připojištění

Současné uspořádání českého důchodového systému se řídí zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. ledna 1996.

Český důchodový systém se skládá ze dvou částí.[8]

Prvním pilířem je **povinné základní důchodové pojištění**, dávkově definované (DB) a průběžně financované (PAYG). Je univerzální, zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby a právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči). Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod.

Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované (DC), kapitálově financované **penzijní připojištění se státním příspěvkem**. Penzijní připojištění se státním příspěvkem je možno podle terminologie EU považovat za třetí pilíř důchodového systému. Součástí třetího pilíře jsou i **produkty komerčních pojišťoven - zejména životního pojištění**.

[8] Důchodové pojištění, http://www.mpsv.cz/cs/3

Důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. Tento pilíř však náleží do působnosti Ministerstva financí.

V členských státech EU obvyklý druhý pilíř (zaměstnavatelské penzijní systémy) v českém důchodovém systému neexistuje.

Ze základního důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- *starobní* (včetně tzv. předčasného starobního důchodu) jako náhrada příjmu v případě stáří,
- *invalidní* (plný nebo částečný invalidní důchod),
- *při úmrtí živitele* (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod).

Počet osob pobírajících některý z výše jmenovaným druhů důchodů zobrazuje příloha č. 3, ze které je patrné, že k 31.12.2005 registrovala ČSSZ 2 645 100 důchodců, což činí asi ¼ obyvatelstva České republiky. Jelikož statistiky předpokládající i nadále zvyšující se počet důchodců na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, je zřejmé, že dosavadní důchodový systém bude muset být přehodnocen, neboť za stávajících podmínek by se stal neufinancovatelným.

Současná konstrukce výpočtu důchodů je dvousložková:

- první složku tvoří *základní výměra*, která je jednotná pro všechny druhy důchodů,
- druhou složku tvoří *procentní výměra*, jejíž výše je rozdílná podlé délky doby pojištění a výši příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu,

Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu, plného invalidního nebo částečně invalidního důchodu, vyplácí se jen jeden důchod, a to vyšší. Jsou-li současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního, plného invalidního nebo částečného invalidního důchodu a na výplatu vdovského důchodu nebo vdoveckého důchodu a nebo sirotčího důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry, nestanoví-li zákon o důchodovém pojištění jinak.

O nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti (v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů).

Příjmy a výdaje systému jsou součástí státního rozpočtu, v němž je zaveden zvláštní účet důchodového pojištění.

Spolu s důchodem se z praktických důvodů vyplácí i **zvýšení důchodu pro bezmocnost** (počítá se s tím, že tato dávka bude transformována do jiného sociálního systému jako určitý druh příspěvku), o němž rozhoduje rovněž Česká správa sociálního zabezpečení.

Podle zákona o důchodovém pojištění[9] má nárok na **normální starobní důchod** pojištěnec, jestliže získal dobu pojištění nejméně 25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (dále také důchodový věk), nebo 15 let a dosáhl aspoň 65 let věku.

Podle předpisů platných před 1. lednem 1996 činila **věková hranice pro nárok na starobní důchod** u mužů 60 let, u žen 53 let (pokud vychovaly aspoň 5 dětí), 54 let (3 nebo 4 děti), 55 let (2 děti), 56 let (1 dítě), nebo 57 let (žádné dítě), ale zákon o důchodovém pojištění zavedl mj. postupné zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod. Důchodový věk pojištěnce se stanoví tak, že se ke kalendářnímu měsíci, ve kterém dosáhl shora uvedené věkové hranice, přičítají u mužů 2 a u žen 4 kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok z doby po 31. prosinci 1995 do dosažení shora uvedené věkové hranice.

Jak již bylo výše uvedeno, **výše důchodu** se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry. Výše základní výměry důchodu činí od 1. ledna 2006 1 470 Kč měsíčně. Výše procentní výměry důchodu činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu.

Do doby pojištění se započítává i tzv. náhradní doba pojištění, avšak pouze v rozsahu 80 %, pokud jde o dobu studia, dobu vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, jestliže náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, a v rozsahu tří let také doba, kdy uchazeči uvedené dávky nenáleží, dále doby, po kterou jsou osoby se zdravotním postižením zařazené v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, doba výkonu civilní služby a doba pobírání plného invalidního důchodu; v plném rozsahu se započítávají náhradní doby pojištění, pokud jde o dobu výkonu základní vojenské služby, dobu péče o dítě do dosažení stanoveného věku a dobu péče o bezmocnou osobu.

[9] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Výše procentní výměry se zvyšuje za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na důchod, a to za každých celých 90 kalendářních dnů o 1,5 % výpočtového základu. Výše procentní výměry důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně.

Podmínky účasti na důchodovém pojištění OSVČ jsou stanoveny zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, neboť ne každá OSVČ je povinně účastna na tomto druhu pojištění.

Odbornou pomoc ve věcech důchodového pojištění jsou povinny poskytovat občanům a organizacím okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ), v Praze Pražská správa sociálního zabezpečení (PSSZ) a její územní pracoviště.

Zatímco žádosti o přiznání důchodu sepisují organizace a okresní správy sociálního zabezpečení, činnost OSSZ a PSSZ řídí a kontroluje Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ), která také rozhoduje o nároku na důchody, jejich výši a výplatě.

Pro příslušníky ozbrojených sil (vojáky z povolání, policisty, příslušníky Vězeňské stráže a další) a pozůstalé po nich plní obdobné povinnosti orgány sociálního zabezpečení ministerstev vnitra, obrany a spravedlnosti.

2.1.2 Nemocenské pojištění[10]

Nemocenské pojištění upravují platná znění zákonů č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, a č.88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění.

Nemocenské pojištění je zajišťováno u osob samostatně výdělečně činných (není obligatorní), u příslušníků ozbrojených sil a sborů a u zaměstnanců, kde stále platí obligatornost tohoto pojištění - vznik pojištění není vázán smluvně, ale ze zákonem vstupem do zaměstnání. Za platbu do fondu sociálního pojištění zodpovídá zaměstnavatel, a to formou srážky ze mzdy zaměstnance a svým příspěvkem.

---

[10] Podle tiskové zprávy ze dne 25 4. 2006 dostupné na *http://www.noviny-mpsv.cz/clanek.php?id=1108* schválila Poslanecká sněmovna **nový zákon o nemocenském pojištění**, s účinností od 1. ledna 2007. Smyslem těchto změn je především motivace lidí k práci.

Z nemocenského pojištění zaměstnanců se poskytují čtyři dávky:[11]

- nemocenské,
- podpora při ošetřování člena rodiny,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,
- peněžitá pomoc v mateřství.

Nárok na dávky nemocenského pojištění se uplatňuje buď předložením předepsaného tiskopisu, který vystavuje příslušný lékař, nebo u žen, které do své trvalé péče nahrazující péči mateřskou převzaly dítě, předložením své písemné žádosti. Žádost o dávku podávají zaměstnanci u svého zaměstnavatele, osoby samostatně výdělečně činné u příslušné okresní správy sociálního zabezpečení, přičemž účast OSVČ na nemocenském pojištění je dobrovolná a je zakotvena v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně v § 145a a § 145b. Nárok na dávky nemocenského pojištění má i zaměstnanec, kterému skončil pracovní poměr, v *tzv. ochranné lhůtě*, která činí 42 dnů od skončení zaměstnání (jestliže byl zaměstnanec naposledy zaměstnán kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik dnů, kolik dnů byl naposledy zaměstnán). U žen, jejichž zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí ochranná lhůta vždy šest měsíců.

Zaměstnanci uplatňují nárok na nemocenské pojištění za podmínek[12] uznání dočasné neschopnosti k práci či nařízení karantény, účasti na nemocenském pojištění v době vzniku dočasné pracovní neschopnosti (karantény), a to i tehdy, došlo-li ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti či počátku nařízené karantény sice v době po skončení nemocenského pojištění, ale v době, kdy má bývalý pojištěnec ještě zachovány nároky ze zaniklého nemocenského pojištění, a také za ztráty započitatelného příjmu ze zaměstnání, ze kterého je nemocenské poskytováno.

Nárok na ***podporu při ošetřování člena rodiny*** je podmíněn účastí na nemocenském pojištění v době vzniku potřeby ošetřování (péče) o člena rodiny i v případě, kdy ke vzniku této potřeby došlo v době po skončení nemocenského pojištění, ale ještě v době, kdy má bývalý pojištěnec zachovány nároky ze zaniklého nemocenského pojištění. Dále pokud zaměstnanec nepracuje z důvodu ošetřování nemocného člena rodiny nebo péče o dítě ve věku do 10 let ze stanovených důvodů i žije-li v domácnosti s ošetřovaným (o koho musí pečovat) – nevztahuje se na ošetřování (péči) dítěte ve věku do 10 let rodičem.

[11] Nemocenské pojištění, http://www.mpsv.cz/cs/7
[12] Nemocenské pojištění zaměstnanců, http://www.cssz.cz/nemocenske/pojisteni_zamestnancu.asp

Došlo-li ke ztrátě započitatelného příjmu ze zaměstnání, ze kterého je podpora při ošetřování člena rodiny poskytována.

Nárok na ***vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství*** vzniká účastí ženy na nemocenském pojištění, převedením těhotné zaměstnankyně nebo matky do konce 9. měsíce po porodu na jinou práci ze stanovených důvodů nebo poklesem jejího výdělku z důvodu převedení bez jejího zavinění.

Nárok na ***peněžitou pomoc v mateřství u zaměstnankyň*** je vymezen účastí ženy na nemocenském pojištění, popř. zachovanými nároky ze zaniklého nemocenského pojištění v době šesti týdnů před očekávaným nebo skutečným dnem porodu, získáním aspoň 270 kalendářních dnů účasti na nemocenském pojištění v posledních dvou letech před porodem, porodem nebo ztrátou započitatelného příjmu ze zaměstnání, ze kterého je peněžitá pomoc v mateřství poskytována.

Nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny a peněžitá pomoc v mateřství se vypočte příslušnou ***procentní sazbou***, která činí:

- u peněžité pomoci v mateřství - 69%,
- u podpory při ošetřování člena rodiny - 69%,
- u nemocenského - 69% (25% za první tři kalendářní dny pracovní neschopnosti a karantény) z denního vyměřovacího základu.

Denní vyměřovací základ se zjistí tak, že započitatelný příjem (tj. veškerý příjem podléhající odvodu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti) zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období se dělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Do tohoto počtu dnů se však některé dny nezahrnují, aby neodůvodněně nedocházelo k rozmělnění výše denního vyměřovacího základu (např. dny poskytování nemocenského).

Rozhodným obdobím je zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost (karanténa), potřeba ošetřování (péče o) člena rodiny, či ve kterém zaměstnankyně nastoupila mateřskou dovolenou.

Částka denního vyměřovacího základu podléhá redukci v případě, že přesahuje určitou stanovenou hodnotu. Redukce se provede tak, že v plné výši se započte částka 480 Kč, z částky nad 480 Kč do 690 Kč se započte 60 % a k částce nad 690 Kč se nepřihlédne.

Za dobu prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti (karantény, potřeby ošetřování člena rodiny) se však redukce provede odlišným způsobem, a sice z částky do 480 Kč se započte 90 %, z částky nad 480 Kč do 690 Kč se započte 60 % a k částce nad 690 Kč se nepřihlédne.

Nařízením vlády č. 417/2005 Sb., se s účinností od 1.1.2006 redukční hranice pro stanovení denního vyměřovacího základu upravují takto:

a. částka 480 Kč se zvyšuje na 510 Kč,
b. částka 690 Kč se zvyšuje na 730 Kč.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl denního vyměřovacího základu zjištěného ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměru jejích započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

Dávky nemocenského pojištění se poskytují za kalendářní dny následovně:

- *nemocenské* se poskytuje nejdéle 1 rok od počátku pracovní neschopnosti, ne však déle než do skončení pracovní neschopnosti nebo do uznání plné nebo částečné invalidity,
- *pro starobní důchodce* a poživatele plného invalidního důchodu při pracovní neschopnosti z důvodu nemoci či nepracovního úrazu činí podpůrci doba 84 kalendářních dnů v kalendářním roce nebo při téže pracovní neschopnosti,
- *podpora při ošetřování člena rodiny* se poskytuje nejvýše po dobu prvních 9 kalendářních dnů, popř. nejvýše 16 kalendářních dnů zaměstnanci, který má v péči dítě do skončení povinné školní docházky a je jinak osamělý,
- *peněžitá pomoc v mateřství* se poskytuje maximálně 28 týdnů, popř. 37 týdnů v případě žen, které porodily více dětí současně a starají se aspoň o dvě z nich, anebo se jedná o ženy svobodné, ovdovělé, rozvedené nebo z jiných závažných důvodů osamělé, které nežijí s druhem,
- *peněžitá pomoc v mateřství (peněžitá pomoc)* se poskytuje maximálně po dobu 22 týdnů, popř. 31 týdnů, nejdéle však do osmi měsíců věku dítěte, při převzetí dítěte do trvalé péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo jehož matka zemřela

a při převzetí dítěte do péče manželem ženy, která nesmí nebo nemůže ze zdravotních důvodů o dítě pečovat a sama nepobírá peněžitou pomoc v mateřství,

- *vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství* se poskytuje nejdéle do nástupu ženy na mateřskou dovolenou a po ukončení mateřské dovolené nejdéle do konce devátého měsíce po porodu.

Nárok na dávky nemocenského pojištění se uplatňuje předložením předepsaného tiskopisu, který vystavuje příslušný lékař. Žena, která do své trvalé péče nahrazující péči mateřskou převzala dítě, uplatňuje nárok na peněžitou pomoc v mateřství předložením své písemné žádosti. Žádost o dávku podávají zaměstnanci u svého zaměstnavatele. Osoby samostatně výdělečně činné u příslušné okresní správy sociálního zabezpečení.

Při provádění nemocenského pojištění plní stanovené povinnosti (úkoly) okresní správy sociálního zabezpečení (v Praze Pražská správa sociálního zabezpečení) jako orgány státní správy a organizace, které zaměstnávají více než 25 zaměstnanců.

2.2 Státní sociální podpora

Celý systém státní sociální podpory je odvozován od životního minima. **Životní minimum**[13] je společensky uznanou minimální hranicí příjmu, pod níž nastává stav hmotné nouze. Vymezuje tak výši nezbytných finančních prostředků pro domácnost k dočasnému zajištění základních životních potřeb jejích členů na velmi skromné úrovni. Konstrukce životního minima je založena na skladebním principu, který umožňuje rozlišovat jakýkoliv typ domácnosti. Celkové životní minimum je součtem všech částek na osobní potřeby jednotlivých členů domácnosti a jedné částky na společné potřeby. Částky životního minima jsou průběžně upravovány nařízením vlády podle vývoje spotřebitelských cen, aby byla zachována jejich reálná hodnota.[14]

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona jsou poskytovány následující dávky:[15]

- přídavek na dítě,
- rodičovský příspěvek,
- sociální příplatek,

[13] Základní informace o životním minimu, http://portal.mpsv.cz/ssp/obcane/zivotni_min
[14] blíže Základní informace o životním minimu, http://portal.mpsv.cz/ssp/obcane/zivotni_min
[15] Státní sociální podpora, http://www.mpsv.cz/cs/2

- příspěvek na bydlení,
- příspěvek na školní pomůcky,
- porodné,
- pohřebné,
- dávky pěstounské péče.

Nárok na **přídavek na dítě** mají rodiny s příjmem do trojnásobku částky svého životního minima. Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Je poskytován ve třech úrovních, které závisí na příjmu rodiny zjišťovaném za předchozí kalendářní rok. Jeho výše je stanovena násobkem částky životního minima na osobní potřeby dítěte následovně:

- *ve zvýšené výměře* - ve výši 0,32 násobku částky životního minima na osobní potřeby dítěte, jestliže příjem rodiny nepřesáhl 1,1 násobek částky životního minima rodiny,
- *v základní výměře* - ve výši 0,28 násobku částky životního minima na osobní potřeby dítěte, jestliže příjem rodiny převyšuje 1,1 násobek částky životního minima rodiny, ale není vyšší než 1,8 násobek životního minima rodiny,
- *ve snížené výměře* - ve výši 0,14 násobku částky životního minima na osobní potřeby dítěte, jestliže příjem rodiny převyšuje 1,8 násobek částky životního minima rodiny, ale není vyšší než 3,0 násobek životního minima rodiny.

Rodičovský příspěvek náleží od 1.1.2006 ve výši 1,54 násobku částky životního minima na výživu a ostatní základní osobní potřeby rodiče. Výše rodičovského příspěvku činí 3696 Kč měsíčně. Pokud je rodičem nezaopatřené dítě, je to částka 3897 Kč měsíčně. Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, jestliže po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě do 4 let věku nebo do 7 let, je-li dítě dlouhodobě zdravotně postižené. Podmínkou je, že dítě nenavštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku déle než 5 kalendářních dnů; jsou-li závažné zdravotní důvody na straně dítěte nebo rodiče, může dítě uvedené zařízení navštěvovat 4 hodiny denně. Od února 2006 je tato podmínka změněna.

Zatímco pro dítě mladší 3 let i nadále platí, že může navštěvovat jesle nebo obdobné zařízení nejvýše 5 kalendářních dnů v měsíci, dítě, které dovršilo 3 roky věku, může pravidelně navštěvovat mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič může při nároku na výplatu rodičovského

příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musí v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou.

Cílem **sociálního příplatku** je pomáhat rodinám s nízkými příjmy krýt náklady spojené se zabezpečováním jejich potřeb. Nárok na sociální příplatek je vázán péčí o nezaopatřené dítě a na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v předchozím kalendářním čtvrtletí musí být nižší než 1,6 násobek životního minima rodiny. Se zvyšujícím se příjmem rodiny se příplatek postupně snižuje.

Příspěvkem na bydlení stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník či nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže příjem osob v bytě trvale hlášených byl v uplynulém kalendářním čtvrtletí nižší než 1,6 násobek životního minima těchto osob. Příspěvek se poskytuje bez ohledu na to, v jakém bytě oprávněná osoba bydlí, zda jde o byt obecní, družstevní, v soukromém vlastnictví, nebo jde o byt ve vlastním domě, a jaké jsou skutečné náklady na bydlení.

Nová dávka **příspěvek na školní pomůcky** je určena ke krytí mimořádných výdajů rodin s dětmi, které začínají plnit povinnou školní docházku. Výše příspěvku na školní pomůcky činí 1000 Kč. Nárok na tuto jednorázovou dávku vzniká k 1. červnu dítěti nastupujícímu do první třídy, pokud bylo přihlášeno k zápisu k povinné školní docházce a má nárok na přídavek na dítě za měsíc květen.

Dávkou **porodné** se matce jednorázově přispívá na náklady, související s narozením dítěte. Jestliže žena, která dítě porodila, zemřela a porodné jí nebo jiné osobě nebylo vyplaceno, má na něj nárok otec dítěte. Nárok na porodné má rovněž osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Porodné činilo od 1.1.2006 do 31.3.2006 5-násobek částky životního minima na osobní potřeby dítěte. Pokud se narodily dvě děti současně, pak výše porodného činila 6-ti násobek a v případě narození 3 a více dětí 10-ti násobek součtu částek životního minima na osobní potřeby těchto dětí, což po přepočtení činilo 8 750,- Kč za jedno dítě, 21 000,- Kč za dvě děti, 52 500,- Kč za tři děti, 70 000,- Kč za čtyři děti a 87 500,- Kč za pět dětí. Od 1.4.2006 došlo ke změně těchto částek, takže za jedno narozené dítě náleží rodičce 10-ti násobek životního minima, což je 17 500,- Kč, a za každé další dítě je to 15-ti násobek životního minima, takže postupně s nárůstem počtu dětí tyto částky činí 52 500,-Kč za dvě děti, 78 750,- Kč za děti tři, 105 000,- Kč za čtyřčata a za paterčata 131 250,- Kč.

Výše **pohřebného** je stanovena pevnou částkou 5000 Kč. Na pohřebné má nárok osoba, jež vypravila pohřeb osobě, která měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR, nebo byl-li pohřeb vypraven v ČR. Příjem rodiny se zde netestuje.

Dávkami pěstounské péče se přispívá na potřeby spojené s péčí o dítě, o které se rodiče nemohou nebo nechtějí starat a které je svěřené do pěstounské péče. S výjimkou sociálního příplatku může pěstounovi a dítěti svěřenému do pěstounské péče vzniknout nárok i na další dávky státní sociální podpory, např. na přídavek na dítě, rodičovský příspěvek apod.

Nárok na ***příspěvek na úhradu potřeb dítěte*** má dítě svěřené do pěstounské péče a po jejím skončení (po 18. roce věku) nejdéle do 26 let, zůstane-li dítě nezaopatřené a ve společné domácnosti s bývalým pěstounem.

Odměna pěstouna je projevem určitého společenského uznání osoby pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Výše odměny činí součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,50 za každé svěřené dítě. Pečuje-li pěstoun alespoň o 3 svěřené děti, činí koeficient 3,00, přičemž za čtvrté a každé další svěřené dítě nebo při zdravotním postižení svěřeného dítěte se odměna dále zvyšuje. Výše ***příspěvku při převzetí dítěte*** je 4násobek částky životního minima na osobní potřeby dítěte. Jeho účelem je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě, přicházející do náhradní rodinné péče.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti. Podmínkou nároku dále je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč.

S účinností od 1. října 2005 má nezaopatřené dítě svěřené do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nárok na příspěvek. **Příspěvek na péči o dítě v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** za kalendářní měsíc náleží ve výši 9,0 násobku částky na osobní potřeby dítěte.

2.3 Sociální pomoc

Podle Krebse[16] nově koncipovaná sociální pomoc vychází důsledně ze základního předpokladu, že v podmínkách demokratické společnosti a svobodného trhu nese každý občan odpovědnost sám za sebe a za svou budoucnost. Jestliže se ocitne v sociálně neuspokojivé situaci, nastupuje sociální pomoc jako projev lidské solidarity i dobročinnosti s cílem navrátit takovému občanu co nejrychleji sociální suverenitu, pomoci mu překonat přechodně stadium sociálně ekonomických obtíží a řešit jeho trvalé sociálně svízelné postavení. Základem sociální pomoci je tedy zabránit propadu občana do trvalé sociální závislosti a aktivizovat ho k dosažení způsobilosti k soběstačnému životu ve společnosti.

Základní nástroje sociální pomoci jsou vymezeny následovně:

a) ***Poradenství*** – obecným úkolem je poskytnout informační pomoc při řešení obtížných sociálních situací občanů, do nichž se dostávají oni sami nebo jejich nejbližší příbuzní. Poradenství v sobě zahrnuje jak část preventivní, směřující k odstraňování příčin či nepříznivých podmínek, popřípadě k předcházení jejich vzniku, tak součást nápravnou, která se snaží o řešení problémů, popřípadě zmírnění důsledků.
b) ***Sociálně právní ochrana*** – jako jedna z nejvýznamnějších forem sociální pomoci se poskytuje nezletilým dětem a občanům, kteří nemají způsobilost k právním úkonům a občanům, kteří své oprávněné zájmy a zákonem chráněná práva nejsou schopni vlastními silami uplatňovat a tyto zájmy a práva by mohly být ohroženy.
c) ***Sociální prevence*** – je chápána jako soubor aktivit ovlivňujících proces socializace a sociální integrace, které jsou zaměřeny na změnu nepříznivých sociálních podmínek, případně sociálněekonomických podmínek vedoucích ke vzniku a šíření sociálně patologických jevů. Cílem sociální prevence je zabránění vzniku příčin negativních společenských jevů, zamezení šíření sociálně patologických jevů do dosud nezasažené části společnosti a opětovné sociální začlenění osob, které jsou nositeli sociálně patologického chování. Sociální prevence slouží k ochraně společnosti před sociálně patologickými jevy (zejména před kriminalitou, toxikomanií, xenofobií, rasizmem, sociálním parazitizmem a násilím), které ohrožují její základní hodnoty.
d) ***Sociální služby*** – zahrnují zejména domovy důchodců, penziony pro důchodce, ústavy sociální péče pro dospělé, ústavy sociální péče pro mládež a pečovatelskou službu. V souvislosti s reformou veřejné správy došlo k převedení sociálních služeb

[16] KREBS, V. a kol., Sociální politika, s. 262 - 271

z okresních úřadů do režimu samostatné působnosti samosprávných obcí a krajů. Stát má pouze právo kontroly zákonnosti.

e) ***Dávky sociální péče*** – jsou prokazatelně nejčastěji směřovány neúplným rodinám, domácnostem jednotlivců, a to zejména vyššího a vysokého věku, mladým nezaměstnaným, vícečlenným rodinám a rodinám s nezaměstnaným nebo s členem zdravotně postiženým. Tato zjištění na jedné straně oceňují, že jsou tyto situace ošetřovány (sociální pojištění, státní sociální podpora), na druhé straně potvrzují potřebnost sociální pomoci, která řeší individuální důsledky.

3 FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Rozbor financování lze považovat za kritérium zhodnocení nutnosti a potřebnosti zabezpečovat své občany prostřednictvím toků uvnitř státního rozpočtu a neponechání této záležitosti čistě na funkcích tržních.

3.1 Determinanty soustavy sociálního zabezpečení[17]

Determinantami soustavy sociálního zabezpečení označíme ty faktory, které ovlivňují nároky na sociální zabezpečení, ale i možnost jejího pojetí v konkrétních podmínkách.

Konkrétně pak ***sociálně-ekonomické determinanty*** určují volbu a použití různých nástrojů sociální politiky. Řadíme sem:

- *sociální determinanty,* kde celková struktura obyvatelstva předurčuje nejen produkční možnosti státu (tedy i ekonomické determinanty), ale také sociální potřeby obyvatelstva. Důležitá je tu tedy současná globální struktura, struktura podle pohlaví i věková struktura obyvatelstva. Výše demografických charakteristik do značné míry předurčuje výši jednotlivých dávek sociálního zabezpečení. To je nutno respektovat zejména z dlouhodobějšího hlediska, kdy některá velkoryse přijatá opatření jsou v důsledku demografické budoucí situace těžko naplnitelná.
- *socioekonomické determinanty,* kde obyvatelstvo a pracovní síly jsou základním prvkem socioekonomické reality společnosti, která má svou charakteristickou produkční schopnost. Pokud je nízká, život této společnosti je chudší, než takové společnosti, která má vysokou produkční schopnost a může své produkty vyměňovat za mnoho jiných produktů. Míra vytvořené práce vyjadřuje i to, co může vykládat na soustavu sociálního zabezpečení svých občanů. Velikost nároků na výdaje soustavy sociálního zabezpečení není ovlivněna jen počtem objektů, ale i ekonomicky aktivním obyvatelstvem, z čehož plyne, že pro systém sociálního zabezpečení mají významné místo i změny v oblasti zaměstnanosti. Vzhledem k tomu, že peněžité dávky sociálního zabezpečení jsou odvozeny v zásadě z výdělku, je vývoj v oblasti pracovních příjmů významným faktorem vývoje dávek sociálního zabezpečení.

[17] V následujícím textu jsou použity citace z WILDMANNOVÁ, M., Ekonomika sociálního zabezpečení a služeb, s. 12 - 16

- *ekonomické determinanty*
    - *makroekonomické determinanty,* kde občan vůči soustavě sociálního zabezpečení vystupuje jednak jako tvůrce produktu a příjemce peněz a jednak jako uživatel a vydavatel peněz. Z hlediska společenského je důležité vycházet z toho, jaká je skutečná úroveň tvorby a užití hrubého domácího produktu, jaká je úroveň faktických průměrných příjmů a vydání obyvatele, což je východiskem k posuzování celkové úrovně sociálního zabezpečení obyvatel.
    - *mikroekonomické determinanty* jsou ty pohledy, které se zabývají vnitřní strukturou v soustavě sociálního zabezpečení a ekonomickými souvislostmi. Základním požadavkem je tedy nejen efektivní rozdělení prostředků, ale také takové strukturování výdajů, aby byla podporována motivace na růstu společenské produkce, tím ekonomické a životní úrovně a zprostředkovaně znovu také růstu významu celé soustavy.

Tyto determinanty nepůsobí izolovaně, ale ve vzájemných souvislostech. Jako nejnákladnější výdaje se jeví zabezpečení ve stáří, potom výdaje v nemoci, v invaliditě, výdaje pozůstalým, rodinné dávky, dávky zaměstnanosti.

3.2 Příjmy a výdaje institucí sociálního zabezpečení

Instituce působící v odvětví sociálního zabezpečení mají svá specifika, neboť svou peněžní politikou vlastně zabezpečují určitý blahobyt národa. Při rozhodování o výši příjmů a výdajů se řídí možnostmi společnosti popsanými výše jako sociálně-ekonomické determinanty.

Jejich cílem je zabezpečit takovou míru přerozdělování, aby mezi obyvateli nevznikaly někdy až propastné příjmové rozdíly, ale aby zjednodušeně řečeno „se měli všichni stejně dobře."

Ministerstvo práce a sociálních věcí je možné charakterizovat jako finančně nejnáročnější kapitolu státního rozpočtu. Každoročně touto kapitolou protečou obrovské finanční prostředky, které jsou v podobě příjmů do státního rozpočtu vybrány od občanů proto, aby jim v podobě výdajů z rozpočtu ulehčily jejich mnohdy nenadále životní situace.

Státní rozpočet na rok 2006[18] počítá s výdaji ve výši asi 884,4 mld. Kč a s příjmy cca 958,8 mld. Kč, z toho kapitola Ministerstva práce a sociálních věcí by měla pro tento rok hospodařit s částkou asi 331,2 mld. Kč v podobě příjmů a s částkou cca 357,2 mld. Kč v podobě výdajů, což je asi 1/3 celkového státního rozpočtu.

Jednotlivé zákony o státním rozpočtu České republiky pro roky 2000 – 2006[19] ukazují vývoj financí v oblasti sociálního zabezpečení zobrazených spolu s prostředky plynoucími přes Českou správu sociálního zabezpečení a s výdaji na služby sociální péče v příloze č.4.

Vzestupný trend ve všech výše zobrazených tabulkách může být odrazem stálé potřebnosti a neupadajícího významu těchto prostředků a zároveň jejich zhodnocování indexací.

3.2.1 Financování jednotlivých pilířů sociálního zabezpečení

Od 1. 1. 1993 **systém zákonného pojištění v ČR** [20] rozlišuje dva základní druhy zákonného pojištění:

1. ***Všeobecné zdravotní pojištění,*** na jehož základě má pojištěnec nárok v případě potřeby na poskytnutí zdravotní péče, léků, speciálního zdravotního materiálu a pomůcek, a to v míře stanovené a uznané jako standard. Ze všeobecného zdravotního pojištění neplyne nárok na peněžní plnění ve formě např. výdělku v době nemoci, ale pouze nárok na plnění hmotné.
2. ***Sociální pojištění*** je pojištěním na pravidelné peněžní dávky, nahrazující výdělek v situaci, kdy je pojištěnec krátkodobě, nebo dlouhodobě neschopen výdělečné činnosti z důvodu jako je nemoc, mateřství, stáří, či ztráta zaměstnání.

[18] blíže zákon č. 543/2005 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2006 dostupný na www.mfcr.cz
[19] zákony o SR pro jednotlivé roky dostupné na www.mfcr.cz
- zákon č. 543/2005 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2006
- zákon č. 675/2004 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2005
- zákon č. 457/2003 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2004
- zákon č. 579/2002 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2003
- zákon č. 490/2001 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2002
- zákon č. 491/2000 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2001
- zákon č. 58/2000 Sb. o státním rozpočtu České republiky na rok 2000

[20] Citováno z WILDMANNOVÁ, M., Ekonomika sociálního zabezpečení a služeb, s. 49

Pravidelné peněžní dávky mají charakter:

- *nemocenské* – na úhradu výdělku při pracovní neschopnosti,
- *důchodové* – na úhradu výdělku dlouhodobé pracovní neschopnosti ve stáří či nemoci,
- *příspěvek na státní politiku zaměstnanosti,* který slouží k úhradě výdělku u registrovaných uchazečů o zaměstnání.

Sociální pojištění financované z příspěvků zaměstnanců, zaměstnavatelů a z příspěvků státu v procentním vyjádření zobrazuje tabulka č.1:

Tabulka č. 1: Sazby pojistného z vyměřovacího základu v %

	zaměstnanec	zaměstnavatel	OSVČ
Důchodové pojištění*	6,5%	21,5%	28%
Nemocenské pojištění**	1,1%	3,3%	4,4%
Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti*	0,4%	1,2%	1,6%
Sociální pojištění celkem	**8%**	**26%**	**34%**
Zdravotní pojištění celkem	**4,5%**	**9%**	**13,5%**
CELKEM	**12,5%**	**35%**	**47,5%**

** U OSVČ hlavní vždy, u OSVČ vedlejší za zákonem stanovených podmínek*
*** OSVČ účastné dobrovolně*
Zdroj: zákon č. 589/1992., o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti
zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění

Výdaje na důchodové pojištění tvoří největší část výdajů kapitoly Ministerstva práce a sociálních věcí. Tabulka č. 2 jasně dokazuje, že převodem alespoň části výdajů na důchody na soukromý sektor je nutné se zabývat i nadále a v co nejbližší době dát důchodové reformě jasnou podobu, s níž se občané budou učit nespoléhat jen na stát, ale budou se učit zabezpečovat sami.

Tabulka č. 2: Výdaje na dávky důchodového zabezpečení dle typů důchodů (v mil. Kč)

Rok	Starobní	Invalidní vč. částečných	Vdovský	Vdovecký	Sirotčí	Celkem
1998	114 605	30 740	13 747	831	1 882	**161 805**
1999	123 666	32 226	14 268	967	1 887	**173 014**
2000	130 932	33 425	14 534	1 055	1 975	**181 921**
2001	140 657	35 647	15 937	1 200	2 373	**195 814**
2002	150 772	38 723	17 078	1 368	2 499	**210 440**
2003	156 272	40 667	17 343	1 487	2 504	**218 273**
2004*	163 026	42 350	17 408	1 532	2 567	**226 883**

**bez mimořádného jednorázového příspěvku ke starobním důchodům ve výši 2655 mil. Kč*
Zdroj: ČSÚ

Podstatně menší výdajovou zátěž pro rozpočet MPSV představuje nemocenské pojištění zobrazené v následující tabulce č. 3, ale ani tady určitě není marné přemýšlet o zabezpečování soukromým sektorem alespoň zčásti. Občané si tak uvědomí nejen hodnotu těchto finančních prostředků, ale zamezí to i zneužívání státního aparátu k inkasování podpory ze strany zaměstnanců i zaměstnavatelů.

Tabulka č. 3: Dávky nemocenského pojištění v ČR (mil. Kč)

Rok	Nemocenská podpora	Podpora při ošetřování člena rodiny	Peněžitá pomoc v mateřství	Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	Celkem
2000	23 653	785	2 7859	8	27 205
2001	25 574	957	3 047	7	29 585
2002	28 222	892	3 486	6	32 608
2003	29 523	1 004	3 774	6	34 307
2004	24 705	730	4 123	5	29 563
2005	26 258	818	4 578	4	31 660

Zdroj:ČSÚ

Sociální podpora je řešena prostřednictvím státního rozpočtu, tedy nejširší sociální solidaritou, přes daně a svou výší se takřka vyrovnává dávkám nemocenského pojištění. Jednotlivé vyplacené částky jsou zobrazeny následovně:

Tabulka č. 4: Vyplacená dávky státní sociální podpory, dávky pro rodiny s dětmi (v mil. Kč)

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Dávky státní sociální podpory*	**29 637**	**31 328**	**31 855**	**31 942**	**33 700**	**32 178**	**36709**
z toho:							
porodné	563	566	581	616	13 353	12 519	11 846
pohřebné	519	543	540	528	6 271	5 822	5 279
přídavky na děti	11 493	12 474	12 748	12 799	3 028	2 835	2 572
pěstounská péče	233	315	339	366	1 298	1 267	862
zaopatřovací příspěvek	23	19	15	14	8 022	7 964	10 482
rodičovský příspěvek	7 780	7 718	7 691	7 701	14	8	4
sociální příplatek	6 273	6 251	6 199	6 041	394	407	428
příspěvek na bydlení	1 367	2 084	2 518	2 698	791	807	835
příspěvek na dopravu	946	994	1 045	1 173	529	549	527
Dávky pro rodiny s dětmi							
sociální dávka rodičům s nezaopatřenými dětmi	2 322	3 285	3 721	3 952	3 986	4 179	3 989
příspěvek na výživu	54	71	88	95	101	111	108
státní příspěvek k půjčkám	51	50	24	16	10	7	4

* zahrnutý jednorázový příspěvek na dítě ve výši 3 874 mil. Kč

Zdroj:ČSÚ

Obrázek č.1: Dávky státní sociální podpory v procentním vyjádření za rok 2004

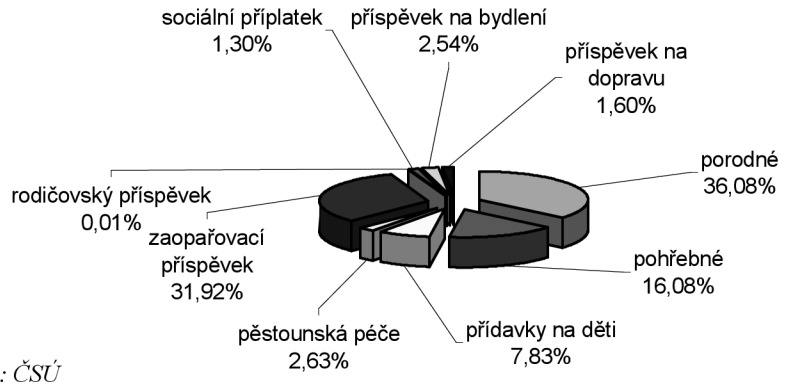

Zdroj: ČSÚ

Financování sociální pomoci jde ze zdrojů státního rozpočtu, z místních rozpočtů a z prostředků nejrůznějších dobrovolných organizací charitativního a svépomocného charakteru.

4 EFEKTIVNOST[21]

Efektivnost každého jevu či procesu je vždy výsledkem vztahu mezi velikostí vstupů, vkládaných do realizace tohoto jevu či procesu, a velikostí výstupů, které z realizace tohoto jevu vychází.

Veřejný sektor má schopnost tendovat k neefektivnosti.

Hrozí pak **nebezpečí chybné alokace veřejných financí** buď proto, že byla nadhodnocena potřeba nebo špatně odhadnut nabídnutý způsob uspokojované potřeby vzhledem k vlastnostem spotřebitele.

Menší intenzita tlaku na růst užitku a snižování nákladů se projevuje **v menší inovační aktivitě** při vyhledávání nových způsobů uspokojování potřeb, které zvyšují užitek při stejných nákladech nebo snižují náklady při stejném užitku nebo dokonce zvyšují užitek při snížených nákladech. Projevuje se tak určitá pohodlnost a princip „natažené ruky."

Fungování subjektů veřejného sektoru má **sklon k byrokratizaci**, kdy se ztrácí smysl existence těchto subjektů, jejich poslání, důvod jejich existence. Všichni jsou velice zaměstnaní, stojí to všechno moc peněz a výsledný efekt, tj. užitek se ztrácí ze zřetele. Občan, pacient, žák, výzkumný úkol, začíná „obtěžovat."

Sklon k byrokratizaci se projevuje v **tendenci k celkové těžkopádnosti** subjektů a procesů ve veřejném sektoru. Protože nehrozí bezprostředně nebezpečí bankrotu, faktor času a ekonomické kalkulační racionality bývá ve svém vlivu zatlačován do pozadí.

V tržním sektoru musí být kupující respektován jinak ztratí zákazníka. Ve veřejném sektoru se naopak projevuje **přehlížení** a v krajním případě **až pohrdání spotřebitelem.**

4.1 Faktory efektivnosti

Kritériem efektivnosti veřejné správy v nejširším pojetí je optimální fungování státu, úspěšnost ekonomického vývoje, spokojenost obyvatel hodnocená prostřednictvím veřejné volby. Pro odstraněné neefektivnosti činnosti veřejné správy je důležité vytvářet takové legislativní, ekonomické a personální podmínky, které by zabraňovaly například střetu zájmů.

[21] V následujícím textu jsou použity volně upravené citace z STRECKOVÁ, Y., MALÝ, I. a kol., Veřejná ekonomie pro školu i praxi, s. 189 - 200

4.1.1 Vnější faktory efektivnosti

Vnějšími faktory efektivnosti veřejného sektoru nazýváme ony jevy, které působí na veřejný sektor z vnějšku. Jsou výsledkem celkového uspořádání společnosti a fungování jeho ekonomiky.

Politické uspořádání společnosti je spjato s demokratickým charakterem této společnosti, kde je možno rozvinout cestu veřejné volby. Hrozba volební prohry nutí zastupitele dbát zájmů voličů, co nejefektivněji vynakládat veřejné finance.

I když je ve společnosti prosazována demokracie, přesto se státy k úloze sociálního zabezpečení svých občanů staví odlišně, což může demonstrovat například Esping – Andersonova typologie sociálního státu, která rozlišuje:

- *liberální sociální stát* – převažuje sociální pomoc testující majetkové poměry, malé univerzalistické přerozdělování a skromné sociální pojištění – *USA, Kanada a Austrálie*, popř. Velká Británie, Dánsko, Švýcarsko,
- *korporativistický (konzervativní) sociální stát* – stát je zde připraven nahradit trh coby zdroj sociálního zabezpečení, důraz na statusové rozdíly, tedy zanedbatelné nedistributivní působení, vliv církve – *Rakousko, Německo, Francie a Itálie,*
- *sociálnědemokratický sociální stát* – do jednoho univerzálního systému pojištění jsou zahrnuty všechny vrstvy, ale dávky jsou odstupňovány podle obvyklých výdělků, solidarita státu – *Švédsko, Norsko*, popř. Dánsko, Finsko.

Fungování ziskového sektoru - pracující v tržním sektoru se ptá a chce vědět, na co platí daně. Existence ziskového sektoru nabízí možnost zcela převzít do svého ekonomického režimu produkci většiny statků, které z důvodů již několikrát uvedených zajišťuje veřejný sektor.

Když by sociální pojištění bylo zabezpečováno čistě tržně, jednoznačně by se odvíjelo od zásluhovosti občanů, kteří už by nespoléhali na stát, ale snažili by se sami zabezpečit pro případ neočekávaných životních situací. Každý pracující člověk by si mohl povinně vytvářet svůj sociální fond, který by fungoval podle stejných pravidel jako dnešní fondy penzijních připojištění. Část mzdy by si ekonomicky aktivní obyvatelé odváděli do svých fondů a spořili na nenadále životní situace, ale nenadále situace vznikají nenadále, takže by fond

musel existovat s podmínkou výběru v případě potřebnosti. Další problém by vznikal, pokud by občané neměli našetřené dostatečně množství finančních prostředků. Také by vyvstala nutnost vymezit situace použití, aby nedocházeli ke zneužívání a častým pracovním absencím.

Myslím, že sociální zabezpečení je natolik specifickou oblastí, že jedině stát toto může zabezpečit nejlépe, neboť vznikající rizika vynucující si potřebu zabezpečení jsou riziky společensky uznanými. V případě tržním by se ze sociálního pojištění stával výnosný obchod vedoucí ke zneužívání z hlediska nákladů na provoz sociálních fondů, neboť, jak uvádí Kubátová[22], zatímco u programu sociálního zabezpečení jsou administrativní náklady menší než 2% z vyplacených podpor, u soukromých pojišťoven činí administrativa, dividendy akcionářů (zisk) a placené daně 50% vyplácených důchodů.

Konkurenční prostředí uvnitř veřejného sektoru – řídícím subjektem veřejného sektoru je veřejná správa, která je zakladatelem subjektů veřejného sektoru nebo nositelem určitých procesů toku veřejných financí.

Toto hledisko je podle mého názoru z hlediska efektivnosti sociálního zabezpečení potlačováno, protože občané si nemohou zvolit konkrétní okresní správu sociálního zabezpečení, jsou k ní přiřazeni podle svého místa bydliště. Navíc výběr mezi institucemi by nemusel být nutný, jelikož všechny OSSZ mají povinnost řídit se stejnými právními normami a podle nich také posuzovat sociální situace, ale státní byrokratický aparát není roven osobám s určitým naprogramováním a jistý subjektivní prvek se s jistotou projevuje, takže je docela dobře možné, že vysoká míra benevolence určitých institucí by jim jasně přiřazovala konkurenční výhodu. Jako zamezení těmto vlivům slouží veřejná kontrola usměrňující chování subjektů do legislativních mezí.

Financování veřejného sektoru podle jeho užitků a výkonů – veřejný sektor je financován z veřejných financí. Základním problémem je alokace zdrojů veřejných financí, tedy na co jsou vlastně veřejné finance vynakládány, zda slouží a putují jen ke skutečně potřebným a nebo jsou použity v případech, kdy to zkrátka umožňují podmínky fungování tohoto systému. Příkladem pouhého využívání těchto dávek bez přímé snahy změnit tento stav může být i současný sociální systém.

[22] HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K.: Veřejné finance, s. 221

Sociální systém má tendenci vytvářet **tzv. past chudoby,** kdy se lidem s nižší kvalifikací téměř či doslovně „vyplácí“ být nezaměstnaným a spoléhat na systém sociálního zabezpečení. Systém sociální podpory a pomoci garantuje rodinám určitý příjem, bez ohledu na to, zda příslušníci rodiny pracují, snaží se práci najít či prostě jen inkasují podporu. Dnešní systém je konstruován tak, že z tabulky č.5 je patrné, že již minuly doby, kdy životní minimum bylo dokonce vyšší než příjem, který mohl pracující minimálně získat, a že se vláda snaží upravovat sociální oblast tak, aby především motivovala lidi k práci. Přesto se při výpočtu čisté minimální mzdy, po odečtení zdravotního a sociálního pojištění od aktuální hrubé minimální mzdy a následném zdanění dostaneme zhruba na částku, kde rozdíl mezi touto částkou a částkou aktuálního životního minima, kterou člověk dostane i bez nutnosti chodit do práce, není pro mnohé lidi stále dostatečnou motivací. Proto MPSV navrhuje i nadále další navýšení minimální mzdy. S tím zcela souhlasí Českomoravská konfederace odborových svazů, která podporuje každoroční zvyšování minimální mzdy, aby se občanům vyplatilo pracovat a nežít ze státní podpory. Dále prosazuje přiblížení České republiky k situaci ve vyspělých zemích EU, kde minimální mzda dosahuje přibližně poloviny průměrné mzdy a je přibližně dvakrát vyšší než životní minimum jednotlivce.

Tabulka č.5: Srovnání růstu výše minimální mzdy (hrubé) a částky životního minima

	Min. mzda (měsíční)	Období od	Živ. min.** (měsíční)
1.1.1998	2 650 Kč	1.4.1998	3 430 Kč
1.1.1999	3 250 Kč		
1.7.1999	3 600 Kč		
1.1.2000	4 000 Kč	1.4.2000	3 770 Kč
1.7.2000	4 500 Kč		
1.1.2001	5 000 Kč	1.10.2001	4 100 Kč
1.1.2002	5 700 Kč		
1.1.2003	6 200 Kč		
1.1.2004	6 700 Kč		
1.1.2005	7 185 Kč	1.1.2005	4 300 Kč
1.1.2006*	7 570 Kč	1.1.2006	4 420 Kč
1.7.2006*	7 955 Kč		

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

* *schváleno 7.12.2005*
(viz http://www.novinky.cz/ekonomika/71603-minimalni-mzda-se-zvysi-na-7955-korun.html)

** *částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb 1 dospělého občana + částka k zajištění nezbytných nákladů na domácnost s 1 osobou*

4.2.1 Vnitřní faktory efektivnosti

Vnitřními faktory efektivnosti nazýváme ty faktory, které jsou „v rukou“ veřejného sektoru.

Obsahem **faktoru vědy a techniky** je aplikace výsledků vědy a techniky do realizace veškerých činností veřejného sektoru, do realizace všech bloků veřejného sektoru.

Jedná se nejen o využití poznatků teorie řízení vedoucí k úspěšnému uspořádání funkcí a úkolů na pracovišti, ale i o využití informačních technologií, aby byla maximálně zabezpečena propojenost dat s jinými institucemi i mezi sebou navzájem, aby tak nedocházelo k „zaměstnávání jednoho úředníka prací druhého úředníka.“

Jde - li jen o samotné hodnocení dostupnosti dat a aktualizaci informací týkajících se sociálního zabezpečení, pak hodnotím webové stránky MPSV i ČSSZ velmi kladně. Ale ne každý občan může pociťovat z informacemi napěchovaných webových stránek stejný užitek jako já, neboť ne každý občan má zájem o tyto informace a bohužel ne každý občan se zájmem má možnost nebo v horším případě i schopnost si těmito stránkami listovat. Žijeme sice v době, kdy jsou informační technologie čím dál větší nutností při plnění našich téměř každodenních povinností, jenže většina domácností nejenže není vybavena počítačem s přístupem na internet, ale ani její členové tuto potřebu stále nepociťují a základní úkony nezvládají.

Struktura veškerých činností, které se v rámci jednotlivých bloků veřejného sektoru realizují, v sobě zahrnuje *strukturu statků*, které jsou výsledkem plnění primárních funkcí. Jedná se o to, aby tato struktura zajišťovala s minimem nákladů maximální užitek, tedy maximum uspokojování potřeb; *strukturu činností sekundárních funkcí*, které jsou realizovány proto, aby byly vytvořeny podmínky pro plnění primárních funkcí. Jsou to činnosti personální funkce, provozně technické funkce a funkce komplexního hospodaření; *a strukturu řídících činností,* která spolu s druhou rovinou tenduje k selhávání.

Všechny formy dělby práce – dělba práce uvnitř organizace může být jak horizontální (mezi útvary), tak vertikální (na jednotlivých stupních řízení), dělba práce mezi institucemi, mezinárodní dělba práce. Dělba práce s sebou přináší možnost specializace pracovníků i zařízení. Na druhé straně však vyvolává potřebu koordinace, což se odvíjí právě od rozvinutého systému propojenosti informací uvnitř institucí.

Kvalifikace pracovníků – Sebelepší technika nenahradí menší kvalifikaci této výkonné pracovní síly. Ve vztahu k této objektivní skutečnosti pak působí zcela protichůdně všeobecná tendence k neochotě daňových poplatníků (jejich reprezentantů ve veřejné správě) hmotně ocenit tuto práci. Tato skutečnost podporuje snahu komercionalizace veřejného sektoru a způsobuje odchod schopných lidí do jiných profesí. Neochota společnosti ocenit práci pracovníků ve veřejném sektoru se projevuje v neochotě kvalifikovaných pracovníků vykonávat ve veřejném sektoru činnosti sekundárních funkcí a v neochotě schopných manažerů angažovat se pracovně ve veřejném sektoru.

Iniciativa pracovníků s sebou nese vysokou kvalifikační náročnost, protože nelze pracovníkovi cestou tzv. „přípravy výroby“ výkon činností přesně stanovit. Tendence v oceňování práce ve veřejném sektoru nejsou pro iniciativu pracovníků motivující. Veřejný sektor tenduje k byrokratizaci a nevytváří živné prostředí pro iniciativu. Jedná se o odvětví, která jsou tradiční a inklinují k tradicionalismu, což není rovněž příznivé klima pro iniciativu.

Já osobně s těmito dvěma předcházejícími body úplně nesouhlasím, neboť jak ukazují následující tabulka, ČSSZ poskytuje pracovní podmínky řadě kvalifikovaných občanů (samotná kapitola MPSV zaměstnávala k 1.1.2006 18 324 zaměstnanců, z toho 732 vlastní ministerstvo a 16 544 jeho organizační složky) a finanční prostředky se pohybují mírně nad průměrnou mzdou. Na druhé straně tabulkově stanovené platové tarify nedávají jednotlivým vedoucím možnost dodatečného výkonového ohodnocení, takže jistá platová strnulost může přispívat k fluktuaci mezi pracovními místy.

Tabulka č.6: Zaměstnanci a průměrné mzdy ČSSZ

	2001 skutečnost	**2002** skutečnost	**2003** skutečnost	**2004** skutečnost	**2005** schválený rozpočet	**2005** upravený rozpočet	**2005** skutečnost	**2006** schválený rozpočet
Systematizovaný počet zaměstnanců	8 199	8 199	8 198	8 143	8 088	8 140	8 140	8 033
Skutečnost (přepočtený počet zaměstnanců)	7 939	7 941	7 961	7 930		7 902	7 902	
Průměrná mzda na systematizaci (v Kč)					17 784	19 088	19 167	20 253
Průměrná mzda na skutečný stav zam. (v Kč)	13 521	15 367	16 739	17 511		19 663	19 745	

Zdroj: upraveno podle http://www.cssz.cz/info/rozpocet.asp (autor: ČSSZ)

Můj názor je však zřejmě dán moji subjektivitou odrážející skromné cíle studentky z malé vsi na jihu Moravy se zájmem o práci ve veřejném sektoru, avšak spousta kvalifikovaných odborníků může právem projevovat snahy o vyšší finanční ohodnocení. Nutno podotknout, že nároky na finanční ohodnocení se liší snad i kraj od kraje, kde je dána určitá odlišná životní úroveň.

Možná není od věci i myšlenka, že soukromý sektor se na rozdíl od sektoru veřejného vyznačuje nutností vysoké konkurenceschopnosti. Státní instituce fungují na základě legislativy, plní zákony stanovené povinnosti a vyznačují se částečnou monotónností s předem určenými pravidly, kdežto firmy na trhu se musí učit stále přizpůsobovat novým tržním podmínkám a bojovat o své místo na trhu. Vybere-li si někdo práci často s osobní zainteresovaností časově náročnější, pak mu náleží i vyšší finanční odměny. Ale chce-li někdo pracovat v jistém prostředí s předem určenými zákonnými pravidly, těžko může počítat s vysokými částkami.

Systém řízení – nejvýznamnější vnitřní faktor efektivnosti. Systém řízení je investičně i nákladově nejméně náročný faktor, který ovšem přináší nejvyšší efekt, je-li koncipován a realizován kvalifikovaně.

Kromě zákonem stanovených úkolů vykonává ČSSZ další důležité činnosti, které zajišťují efektivní provoz :[23]

1. odpovídá za účelné vynakládání rozpočtových prostředků na sociální zabezpečení,
2. sestavuje návrhy plánu a rozpočtu pro zajištění provozu ČSSZ,
3. odpovídá za vedení klasických a automatizovaných evidencí dat potřebných pro rozhodování ve věcech důchodového pojištění, nemocenského pojištění a lékařské posudkové služby,
4. odpovídá za vytváření a rozvíjení automatizovaného informačního systému a provádí racionalizační opatření v oblasti sociálního zabezpečení,
5. odpovídá za správu svěřeného majetku (budov, zařízení, výpočetní techniky atd.).

[23] http://www.cssz.cz/zakladni_informace.asp

4. 2 Cíle a účinky systémů sociálního zabezpečení

Definice ekonomické efektivity podle Sirovátky[24] zní: „Efektivní produkce jakéhokoliv statku je podle Paretova principu ten výsledek, jež maximalizuje výsledek ve vztahu k nákladům. Je to takový objem určitého výrobku, kdy hodnota, kterou společnost připisuje mezní jednotce produkce, je rovna mezním sociálním nákladům na něj.“

Standardní ekonomický teorém „neviditelné ruky“ znamená, že trh je automaticky efektivní. Jakmile tržní regulace selhává, státní intervence ve formě regulace, financování či veřejné produkce může zvýšit ekonomickou efektivitu. Vedle toho je státní intervence zdůvodněna existencí veřejných statků – takových statků, které jsou charakterizovány nerivalitou ve spotřebě, nemožností odmítnutí poskytnutí takových statků těm, kteří je požadují, a nemožností vyloučit některé jedince, kteří se nepodílejí na úhradě, ze spotřeby.

Sociální spravedlnost znamená poskytnutí statků či služeb, jež může být zajištěno jak tržním mechanismem, tak i společenskou volbou, je však v každém případě vnímáno větší částí společnosti podle etických kritérií jako oprávněné.

Vztah mezi trhem a státní intervencí v sociální politice je proto komplementární: tržní princip i sociální princip alokace se doplňují. Znamená to i to, že statky či služby jsou produkovány privátními subjekty, ale financovány z veřejných zdrojů (daní), anebo také mohou být poskytovány veřejnými institucemi a hrazeny z privátních či smíšených zdrojů.

Ekonomové zdůvodňují veřejné systémy sociálního zabezpečení konceptem tržního selhání. Funkcí netržní, „sociální alokace“ je eliminovat vliv těchto selhání. Další ekonomická funkce státu - redistribuce je založena na sociálních ohledech, neboť existuje potřeba uplatnění principu sociální spravedlnosti či rovnosti. Funkce stability bývá spojována s hospodářskou politikou vlády. Cíle i výsledky této politiky jsou závažné pro „blahobyt“ či životní úroveň, pro sociální zabezpečení a pro sociální služby.

Sociální zabezpečení obvykle znamená intervence v oblasti alokace. Nutnost k plnění této funkce zvláštním systémem sociálního zabezpečení je spojena s nedostatečností trhu poskytnout např. dodatečné formy pojištění nebo s neochotou jednotlivců takové pojištění využívat. V takovém případě intervence státu má formu poskytnutí pojištění, jež trh nenabízí

[24] v textu jsou použity citace z knihy SIROVÁTKA, T. a kol., Sociální zabezpečení (vybrané texty), str. 144-151, 166-171

či donucení jednotlivců využívat takové pojištění, jež by dobrovolně využívat nechtěli nebo nemohli.

Neschopnost trhu zajistit sociálně optimální distribuci příjmů může být zdůvodněna nedokonalostí kapitálových trhů, kde jednotlivci nemusí být schopni přesunout spotřebu či příjmy od ekonomicky úspěšných období životního cyklu k méně úspěšným obdobím, kdežto vládními zásahy je přerozdělována část příjmů v průběhu životního cyklu každého jednotlivce, a to od bohatých k chudým.

Makro-efektivita – optimální část hrubého domácího produktu by měla být věnována pro opatření sociální politiky a sociálního zabezpečení.

Mikro-efektivita – politika by měla zajistit optimální rozdělení celkových zdrojů pro sociální zabezpečení mezi různé druhy finančních dávek a na různé druhy naturálních plnění a služeb.

4. 2. 1 Interní efektivita

Existují hlavní způsoby, jak sociální zabezpečení brzdí ekonomický rozvoj společnosti. První je ten, že se oslabují incentivy a příjem není vytvářen. Druhý způsob je ten, že příjmem se plýtvá. Plýtvání a interní neefektivita je obecným problémem veřejných institucí a rozpočtů, které nejsou pod vlivem tržního mechanismu a kontrolovány ziskovým kritériem. Jde buď o to, že zdroje vložené do systému jsou využívány na vymezené účely a klienty ve větší než ekonomicky nezbytné míře, anebo o to, že je spotřebují jiné subjekty než klienti, jimž jsou transfery a služby určeny (a to na jiné účely než účely vymezené).

Systémy sociálního zabezpečení lze hodnotit čtyřmi kritérii interní efektivity. Jsou jimi:

- absence plýtvání při používání finančních a jiných zdrojů,
- schopnost dosáhnout všechny jednotlivce a skupiny, které mají být stávajícím systémem podporovány, a současně omezit podporu a služby právě na ně,
- schopnost poskytnout služby klientům v souladu se strukturou jejich reálných potřeb,
- schopnost podporovat a zabezpečovat klienty účelně podle jejich osobního zájmu a s dostatečným „respektem.“

Jako neefektivní se z hlediska spotřebitele může projevovat nízké uplatnění nároku na dávky z důvodů malé informovanosti, stigmatizace či byrokracie v postupu institucí, špatné cílenosti, nevhodnosti volených technik poskytování dávek či služeb, špatné dostupnosti

dávek či služeb v důsledku špatné organizace, z komplikované povahy poskytovaných dávek a nutnosti prokazovaní nároků na ně, jež vede k nejistotám o nárocích na tyto dávky, zvláště pokud se nároky překrývají a kumulují. Vznikají tak současně problémy nízkého využívání dávek, zneužívání dávek, vysokých administrativních nákladů a současně disincentivních efektů.

4. 2. 2 Účinnost systémů sociálního zabezpečení

Je značně obtížné hodnotit účinnost systémů sociálního zabezpečení, neboť:

1. Ekonomické zhodnocení nákladů na ně a výnosů z nich předpokládá porovnat hypotetickou situaci, kdy by takové systémy neexistovaly, a hypotetické situace s rozdílnou úrovní výdajů na sociální zabezpečení.
2. Účinky jsou komplexní a zahrnují několik aspektů současně, jen částečně je lze vyjádřit ekonomickými kategoriemi. Teprve porovnáním celého komplexu účinku a porovnáním všech pozitivních i negativních efektů lze hodnotit celkovou účinnost.
3. Hlavním odůvodněním existence a rozvoje systémů sociálního zabezpečení jsou jejich sociální účinky. Právě ty je však nejobtížnější vyjádřit ekonomicky, a některé z nich ani nelze a nemá smysl ekonomicky vyjadřovat. Lze jen porovnávat ekonomické náklady, které jsou vynaloženy za určitý sociální výnos.

Koncept efektivnosti se týká především volených prostředků. Prostředky jsou efektivní v té míře, nakolik umožňují dosažení či prosazení zamýšleného cíle. Jednání je tedy racionální jen tehdy, je-li pozitivní výsledek v souladu se zamýšleným cílem, a jen pokud tyto cíle jsou výsledkem použitých prostředků.

Cíle sociálního zabezpečení v sobě zahrnují požadavek sociální spravedlnosti a současně i ekonomické efektivity.

ZÁVĚR

Podle Krebse[25] nezbytnost účasti státu v sociální politice nastupuje především vytvářením podmínek, které umožňují občanům, aby v případě ztráty pracovních příjmů se zajistili buď sami nebo ve spolupráci se státem a zabezpečili si tak přijatelný životní standard.

Tyto podmínky jsou v České republice zabezpečovány prostřednictvím Ministerstva práce a sociálních věcí, které řídí a kontroluje Českou správu sociálního zabezpečení. ČSSZ zase řídí podle principu decentralizace Pražskou správu sociálního zabezpečení, Městskou správu sociálního zabezpečení Brno, krajské správy sociálního zabezpečení i okresní správy sociálního zabezpečení, jež jsou podřízeny také příslušné krajské správě sociálního zabezpečení.

Jak již bylo uvedeno v úvodu, sociální zabezpečení i jeho zabezpečování se vyvíjelo usměrňováno potřebami společnosti i principem určité sociální spravedlnosti a dnešní podobu tak lze zhodnotit jako dobře fungující systém, který se už jen snaží své služby ještě vylepšovat. Tato cesta vylepšování by se podle mého názoru měla ubírat cestou urychlení procesů jak při výběru pojistného, tak především při vyplácení jednotlivých dávek a schvalování nároků na tyto dávky.

Právě u rychlosti schvalování nároků na výplatu důchodového pojištění vidím jisté úskalí, neboť žádost o tento typ finančního zajištění sice sepíší příslušné OSSZ, ale rozhodnout stejně musí ústředí ČSSZ, což s sebou jistě nese časovou náročnost na zpracovávání těchto žádostí a zdlouhavé procedury čekajících na přiznání či nepřiznání.

Úlohu ČSSZ bych viděla spíše v roli poradního orgánu MPSV při návrzích tvorby příslušné legislativy, v kontrolní činnosti a posuzování náročnějších případů nároků na výplatu pojištění. Samotné schvalování žádostí „standardního“ typu mohou převzít KSSZ nebo přímo OSSZ, čímž by mohlo dojít k urychlení celého procesu, protože je jistě méně časově náročné posuzovat žádosti za svůj kraj nebo okres než celorepublikově.

Toto převedení kompetencí by s sebou jistě neslo i nutnost personálních změn, které mohou být řešitelné převodem „nepotřebných“ pracovníků z ČSSZ na KSSZ nebo OSSZ.

---

[25] KREBS, V. a kol., Sociální politika, s. 70-71

Základem pro jakékoliv sepisování žádostí a přiznávání výplaty finančních prostředků je sběr informací, které příslušné správě odhalí potřebné skutečnosti. Tyto data je nutné sbírat a shromažďovat a právě tyto činnosti, ať už ze strany občana žadatele nebo úředníka vyhovovatele, způsobují časové prodlevy.

Řešení leží nejen na bedrech Ministerstva informatiky, které zabezpečuje elektronizaci veřejné sektoru a propojování prozatím samostatně stojících systémů, ale i na ostatních resortech, které musí být ochotny a schopny tuto elektronizaci přijmout podpořením příslušně legislativy a skutečně je účelně používat.

Protože se sociálně politická opatření státu vážou prakticky na všechno obyvatelstvo státu, stát také disponuje ve srovnání s ostatními subjekty poměrně značnými zdroji, které by měly být co nejlépe rozdělovány na samotné institucionální zabezpečení a zejména na výplaty jištění potřebným.

Financování provozu institucí sociálního zabezpečení je nutné orientovat tak, aby nedocházelo k plýtvání materiálních ani lidských zdrojů, tedy např. jistě není nutné mít kanceláře vybaveny drahým atypickým nábytkem, stejně jako je nutné zamezit tzv. „zaměstnávání úředníků navzájem mezi sebou“ nadbytečnou administrativou, která může být ulehčena právě výše uváděnou snadnější dostupností všech potřebných informací.

Při výplatě sociálního pojištění a sociálních podpor je nutné dbát na skutečnou potřebnost a využívání všemi a ne jen těmi lépe informovanými. Jako základní nástroj proti prospěchářskému zneužívání se nabízí kontrola, která podle zpráv MPSV i ČSSZ skutečně probíhá a případy zneužití odhaluje, ale nikdy nikdo nemůže být všude a postihnout tak všechny nedostatky. Jako klad lze zhodnotit, že existuje snaha zamezit plýtvání prostředků, i když jistě není odhaleno vše. Ovšem zdokonalení kontroly s sebou nese větší personální náročnost a nejsem si zcela jistá tím, že by zvýšení úspory zneužívaných prostředků byly větší než výdaje na její zabezpečení.

Současný sociální systém podle mého názoru funguje efektivně s drobnými výše uváděnými připomínkami. Myslím si, že nejvíce je občany kritizován za administrativní a časovou náročnost, která je v budoucnosti řešitelná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K.: *Veřejné finance,* 2. vydání, Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2004. 355 s. ISBN 80-86432-88-2

KREBS, V. a kol.: *Sociální politika,* 3. vydání, Praha: ASPI, 2005. 506 s. ISBN 80-7357-050-5

PRŮŠA, L.: *Ekonomie sociálních služeb,* 1. vydání, Praha: ASPI, 2003. 152 s. ISBN 80-86395-69-3

REKTOŘÍK, J. a kol.: *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*, 1. vydání, Praha: Ekopress, 2002, 264 s. ISBN-80-86119-60-2

SIROVÁTKA, T. a kol.: *Sociální zabezpečení (vybrané texty),* 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. 187s. ISBN 80-210-1671-X

STRECKOVÁ, Y., MALÝ, I. a kol.: *Veřejná ekonomie pro školu i praxi,* 1. vydání, Praha: Computer Press, 1998, 214 s. ISBN-80-7226-112-6

TOMEŠ, I. a kol.: *Sociální správa,* 1. vydání, Praha: Portál, 2002. 304 s. ISBN 80-7178-560-1

WILDMANNOVÁ, M.: *Ekonomika sociálního zabezpečení a služeb,* 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1998. 139 s. ISBN-80-2101-891-7

WILDMANNOVÁ, M.: *Základy sociální politiky,* 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2005. 128 s. ISBN-80-2103-652-4

Právní normy:

Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČSR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

Český statistický úřad - <www.czso.cz>

Česká správa sociálního zabezpečení - <www.cssz.cz>

Ministerstvo financí - <www.mfcr.cz>

Ministerstvo práce a sociálních věcí - <www.mpsv.cz>

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí - <www.vupsv.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Organizační struktura institucí působících v odvětví sociálního zabezpečení

Příloha č. 2

Místní působnost KSSZ podle územních obvodů OSSZ

Příloha č. 3

Počet důchodců k 31. 12. 2005

Příloha č.4

Příjmy a výdaje institucí sociálního zabezpečení

Příloha č. 1:

Organizační struktura institucí působících v odvětví sociálního zabezpečení

Vláda České republiky

Ministerstvo práce a sociálních věcí **Ministerstva vnitra, obrany a spravedlnosti**

Česká správa sociálního zabezpečení

Krajské správy sociálního zabezpečení

Pražská správa sociálního zabezpečení

Městská správa sociálního zabezpečení Brno

Okresní správy sociálního zabezpečení

Zdroj: CSSZ (upraveno podle http://www.cssz.cz/struktura/default.asp)

Příloha č. 2:

Místní působnost KSSZ podle územních obvodů OSSZ[26]:

Středočeský kraj – Benešov, Beroun, Kladno, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk, Praha-východ, Praha-západ, Příbram a Rakovník;

Jihočeský kraj – České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor;

Plzeňský kraj – Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov;

Karlovarský kraj - Cheb, Karlovy Vary a Sokolov;

Ústecký kraj - Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem;

Liberecký kraj - Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Liberec a Semily;

Královéhradecký kraj – Hradec Králové, Jičín, Náchod, Rychnov nad Kněžnou a Trutnov;

Pardubický kraj - Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí;

Vysočina - Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou;

Jihomoravský kraj – Blansko, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo;

Olomoucký kraj - Jeseník, Olomouc, Prostějov, Přerov a Šumperk;

Moravskoslezský kraj – Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava a Ostrava-město;

Zlínský kraj - Kroměříž, Uherské Hradiště, Vsetín a Zlín.

[26] Krajské správy sociálního zabezpečení, http://www.cssz.cz/struktura/kssz_cssz.asp

Příloha č.3:

Počet důchodců k 31. 12. 2005

Tabulka č. 3. 1: Počet důchodců k 31. 12. 2005

starobní důchod	1 388 959
invalidní důchod plný	333 873
invalidní důchod částečný	180 955
vdovský důchod	595 072
vdovecký důchod	89 133
sirotčí důchod	52 543
celkem	**2 645 100**

Zdroj: Důchodová statistika dostupná na: http://www.cssz.cz/statistiky/duchodova_2005_0112.asp

Obrázek č. 3. 1: Počet důchodců k 31. 12. 2005 v procentním vyjádření

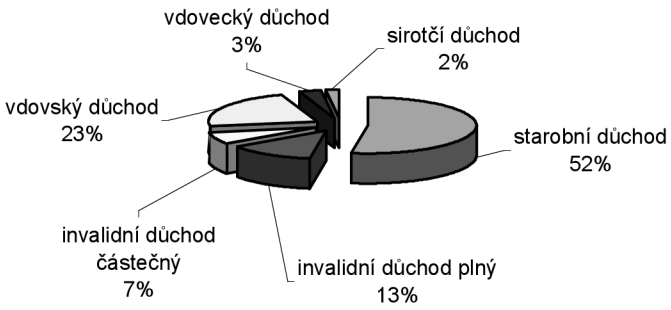

Zdroj dat: ČSSZ

Příloha č.4:

Příjmy a výdaje institucí sociálního zabezpečení

Tabulka č. 4. 1:Vybrané příjmy státních rozpočtů v mld. Kč

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti	215,0	226,4	250,6	266,6	282,7	303,4	325,7
z toho: pojistné na důchodové pojištění	164,8	173,8	192,2	205,1	234,3	251,5	270,3

Zdroj: MF ČR

Tabulka č. 4. 2:Vvbrané výdaje státních rozpočtů v mld. Kč

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Důchody	178,4	188,3	209,9	220,5	226,5	239,5	256,9
Dávky státní sociální podpory						35,0	33,8
Dávky nemocenského pojištění							30,7

Zdroj: MF ČR

Tabulka č. 4. 3.: ČSSZ - rozpočet a skutečnost příjmů a výdajů (v mil.Kč)

Rok	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006 (schválený rozpočet)**
Příjmy celkem	**235 023**	**250 601**	**264 494**	**285 755**	**302 434**	**326 772**
1. Daňové příjmy	234 811	250 342	263 453	284 216	301 199	325 700
Z toho: příjmy na důchodové pojištění	180 211	192 176	202 770	235 795	250 056	270 331
Příjmy na nemocenské pojištění	29 653	31 563	32 608	34 948	36 854	39 892
2. nedaňové příjmy	212	259	1 041	1 539	1 235	1 072
Výdaje celkem	**231 631**	**247 708**	**261 048**	**264 414**	**280 312**	**294 763**
1. Dávkové výdaje	227 216	242 513	256 227	259 098	274 559	289 766
Z toho: dávky důchodového pojištění	196 114	208 275	220 323	225 185	241 161	256 988
Dávky nemocenského pojištění	29 586	32 609	34 307	29 563	31 660	30 775
Ostatní dávky	1 516	1 629	1 647	4 350	1 738	2 003

Zdroj: http://www.cssz.cz/info/rozpocet.asp

Tabulka č. 4. 4: Výdaje na služby sociální péče v ČR (tis. Kč)

Ukazatel	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**
Péče o staré občany a občany se změněnou pracovní schopností a občany těžce postižené na zdraví	3 212 743	3 577 336	3 548 725	4 503 954	4 800 487
Pečovatelská služba	840 632	952 220	705 090	1 027 022	1 149 504
Ústavní sociální péče	6 566 372	7 818 920	7 283 962	8 315 030	8 583 457

Zdroj: Český statistický úřad